

Hörmətli redaksiya! Ötən əsrin 90-ci illərindən indiyə kimi - iyirmi il ərzində altmış monoqrafiya yazılmış, toplular tərtib etmişəm. Həmin kitabların otuzu swf Şamaxı - Şirvan tarixi, ədəbi, dini, pedaqoji, aşiq, muğam və folklor mühiti ilə bağlıdır. Bu əsərlər yuxarıda qeyd etdiyimiz problemlərə ilk dəfə həsr olunmuş monoqrafik əsərlərdir. Onlardan biri qurx nəşrindən çox Şirvan sənətkarlarını - xanəndə, el şairi, balaban ustası, nay ifaçısı və tarizani özündə birləşdirən "Sənətdə yaşayan ömürlər" kitabıdır. Əsər 1995-ci ildə işıq üzü görmüşdür. Həmin kitabda söz açdıığımız sənətkarlardan biri də altmış yaşı yola salmış, yetmişin behini almış gözəl xanəndə, istedadlı şair, əruz bilicisi Ağakərim Nafizdir. Şamaxılıların "Sarənc" muğamının ustası kimi tanıldıqları Ağakərim.

Məlumudur ki, XIX əsrə min illərlə poeziya beşiyi olmuş Şamaxıda muğam mühiti ən yüksək zirvəsinə, məqamına da yetişə bilmışdır. Böyük messenant, xeyriyyəçi Mahmud Ağa Əhməd Ağa oğlunun (1826-1902) təşkil etdiyi "Muğam məclisi"nə tək

seçilir onlardan... Vaqif Yusifli demiş, "Həyatda olduğu kimi sənətdə də ağaya-nadır".

Şamaxının çox səfali bir guşəsində yerləşir qədim Qaladərəsi kəndi. Bura elə bir füsunkar gözəlliye malikdir ki, adı insani da tebə gətirir bu diyar. Özündə asılı olmayaq insan təbiət gözəlliyi qarşısında mat qalıb ya zümrümə edir, ya da ki, qafiyə tutursan. Gəl ki, Ağakərim kimi o kənddə doğulub, orada nəfəs alıb, onun sərçəsmələrinin suyundan dadasan...

O, 1948-ci ildə həmin kənddə anadan olmuşdur. Özü də Seyid Yusifin nəslindəndir. Babası Əli bəy dindarlıqla məşğul olmasa da dini elmlərə, klassik poezi yaya bələd bir şəxs olmuşdur. Söhbətindən aydın oldu ki, ailələri ilə bir müddət Salyanda yaşıyıblar. O vaxt Qulu Əsgərovun oxumaları dəbdə olub. Ağakərimin də qəlbini sənət odunu salan Ağasının (onlar babaları Əli bəyi belə çağırıldır) əruz vəznində dediyi qəzəllər və Qulunun oxumaları olmuşdur. Bu qıçılcımı isə Aşiq Məmmədağanın vaxtilə

xirdalıqları, zilliyi. Onun zilliyini ancaq və ancaq İranın məşhur xanəndləri ilə müqayisə etmək olardı. Yenə də üstünlük Ağabalada olardı. Oxuduğu "Şur", "Bə-yati-Qacar" muğamlarının üstü yox idi. Yaşlılar deyirdilər ki, bu muğamları tekce Mirzə Məhəmməd Həsən oxuya bildər o kökdə...

Ağakərimin sənət uğurlarını, festival, bayramlarda iştirakını saymaqla qurtar maq olmaz. Neçə-neçə haqsızlıqlarla qarşılaşır bu müsəbiqələrdə. Bəzən özünün dediyi kimi, haqsızlığı dözməyib məclis-dən yarımqıq qayıdır geri... 1965-ci ildə Böyük Vətən müharibəsi qələbəsinin 20 illiyi münasibətlə Bakıda festival keçirildi. Münsiflər heyətinin bütün üzvləri onun çıxışını bəyənir, hamısı Ağakərimi təbrik edir, onunla maraqlanırlar. Bu arada respublikada musiqi sahəsində ad qazanan bir nəfər (Ağakərim o adamın adını da dedi...) peydə olur. Münsiflər heyətinə təsir edir və birinci yeri onun həmyerlisinə verirler...

Haşıyo. Ağakərimi hamı başa düşmür. Mənim fikrimcə, onun öz dünyasını var. Ağakərim dünyasını başa düşmək üçün onun kimi sözündə bütöv, sənət fədaisi, təbiət aşığı, klassik poeziyaya bələd, övliyə və ənbialyalara inanan, yaddaşı yerində olan, böyük sənətkarlarla ehtiramla yanaşan, ən vacibi isə sənəti pula qurban verməyən, nəfsinə tünd deməyi bacaran bir insan olmalıdır. Belə kəslər Ağakərim səsini, boğazını, oxumağını başa düşərlər. Ayri cür mümkün deyildir Ağakərim dünyasına baş vurmaq. Şair Fəxrəddin Orxan "Şirvan" qəzetində yazdığı məqaləsində Ağakərim dünyasını dərk etmək üçün maraqlı bir müqayisə aparır: "...Amma orası gün kimi ayındır ki, Ağakərim əsrərimiz olası deyilmiş. O, XIX yüzilin Şamaxısına oxşayır...".

Doğrudan da, onun oxuduğu "Segah", "Hümayun", "Şur" və s. muğamlara, təsniflərə qulaq asanda o səs adımı ötən yüzillikdə çox məşhur olan Mahmudağa məclisinə aparır... sanki məclisin başında

bir qəzəllə də bizi feyziyab etsin. O, əlini gözünün üstünə qoydu və "Segah" müğəmına başladı... Müğamin şöbəleri bir-biri əvvəl etdikcə Ağakərimin səsi müxtəlif cəlalarla düşür, onun özünəməxsus vurdugu xallar mənimlə gələnləri heyətə getirmişdi... Onun "Şikəsteyi-fars"da oxuduğu "Kirşidərlər" qafiyəli qəzəli məni tutdu. Qəzələ diqqət kəsildim. Sözləri bircinci dəfə eşidirdim. Qəzəlin sonundakı "Ünsi" sözü məni diksindirdi. Fikirləşdim ki, görəsən bu qəzəl Ünsizadə qardaşla rın hansıdır... Bu fikirdə ikən Ağakərim "mabarığ"dan "ərağa", "yədi-hasar" dan "aşiqi-guşə" keçib müğama ayaq verdi... Fasılədə onunla görüşdüm. Qəzəl haqında soruştum: O dedi:

- Müəllim, Ünsizadələr bizim qohum-larımızdır. Qoy lap dəqiqin deyim. Ünsizadə qardaşlarının (Səid, Cəlaləddin, Kamal) atası Əbdürrehaman Əfəndi mənim nənəmin atası Molla Bağı Əfəndinin da-yısı idi. Həm də böyük qardaşı Səid, baba İsrafil bəyin dostu idi. 95 il ömür sürmüş babam Əli bəy Əbdürrehaman Əfəndinin bir neçə şeirini və Səidin "Şəriət" kitabını son vaxtlara qədər saxlamışdı. Bilmədim kənddən o sənədləri kim apardı... Mən də heyfilsindim Ağakərimdən həmin qəzəli aldım...

Nə adətdir gözəllərdə məni gördükdə neşətlər, Çəkərlər tici Əbrüdən nəzər əhlin qılışdərlər.

Vuralar tiri tür üstən tökərlər aşiqın qanun, Döñüb bir xəndə ilən vurdugu zəhmin kirşidərlər.

Qara xalə məni qoymaz baxın, ol mərdənumun çeşmən, Misaldır, danəyə qəsd eyləyən quşları kişdərlər.

Əgər ləli-ləbin öpdümsə, qəhr etmə bu rəsm olmuş, Ələ bir alma düşdükə qızarmış olsa, dişdərlər.

Dedim çaki giribandi və ya sübhün dəmidi bu, Nə kim hər qədri pürqiyət, dedi olsa gümüşdərlər.

Sikayət eyləmə Ünsi, gözəllər cövrü-zülmündən, Fitad altın ola harçənd gena axır çəkişdərlər.

İndiyə qədər arxivində belə bir yadi-garı qoruduğu üçün Ağakərimə minnət-darlıq etdim və fürsət düşdүүнө görə özü də maraqlı və nadir işlədilən sözlərlə rə-dif qafiyə qurulmuş qəzəli oxuculara təq-dim edirəm...

Ağakərim dünyasında heç kimə açı-mağ məsləhət bilmədiyi bir aləmdən söz salmaq da maraqlı olar. O, həm də gözəl şairdir. Səsinə, avazına heç kim şərik çıxa bilmədiyi kimi, qafiyələri də tek özü-nəməxsusdur. Yüzlərlə qəzəlləri içərisində nə zirələri əvəzsizdir... Belə ki, o, gözəl müğənni olduğu kimi, gözəl də şairdir. Mən tərtib etdiyim topluların bir neçəsində şairin şeirlərini çap etmişəm. Bir məşhur qəzelini oxuculara təqdim edirəm: Yeri, tərsa balası, mən də sənə sayə gəlim, Açı kimsə qapısın mən də kilişayə gəlim.

Sənin eşqinlə kilişalara düşdüm axır, Gər nişat eyləmə sən, onda qəmbinaya gəlim.

Gərçi İslama yaraşmaz bu kilsə küçü, Gər qəbul eylərisən, qoy bu təmənnaya gəlim.

Eyləmə bu dəmdə möhübbətlə qəbul islami, Müjdələr verməyə Məryəmlə məsihaya gəlim.

Müjdə olsun sənə bu babidə, xanım Məryəm, Can fəda qılmağa eşqində o mövlaya gəlim.

Ey Xuda, eylə humayun ələmin islamın, Dərgahında dolanım mən də müsəllaya gəlim.

Nafiza, mövzunu vermiş Nişat Şirvani, Bixuda, Şəhriyara, Hacıya imzaya gəlim.

(Davamı 11-ci səhifədə)

AĞAKƏRİM "SARƏNC"

Azərbaycan sənətkarları deyil, İran, Gürcüstan, Orta Asiyada olan muğam biliciləri, ifaçıları da qatılmış, qonaq gəlmişlər. Bu məclisədə şamaxılı sənətkarlar mütəmadi iştirak etmişlər. Məclisin başında poeziya sərraftı, əruz bilicisi, S.Ə.Şirvani və "Şur" muğamının mahir ifaçısı Mirzə Məhəmməd Həsən durmuşdur. Ədər ki, həmin vaxtdan sonra Şamaxıda yetişən sənətkarlar başqa muğamlarla yanaşı "Şur" muğamını daha cani-dildən, Mirzə Məhəmməd Həsən yolu, stili ilə oxumağı bir növ adət etmişlər. Yəni sonra muğam dünyasına qədəm qoyan sənətkarlar Mirzənin aşiqləri olmuşlar. Eləcə də xanəndə Ağakərim Nafiz... Ağakərimin dediklərindən: "Sənətə ilk dəfə qədəm qoyanda yoldaşlarım kimi Mirzənin oxuduğu "Şur" u öyrənməyi qarşına məqsəd qoydum. O zamanlar - ötən əsrin 60-ci illərində Mirzəni görmüş, oxumalarını eşitmiş Şamaxıda ixtiyar yaşılı insanlar çox idilər. Həmin insanlardan çox məlumat əldə etmişəm. Məşhur xanəndə Mirzənin şagirdi Yavər xanımla gedib Bakıda görüşdü. "Şur"umu dinlədi. "Sarənc"imi çox bəyəndi. Hətta bir dəfə Mirzənin məlum şəklini əldə etdim. Şamaxıda Allahverdi adlı qoca bir papaq tıkın usta var idi. Onun yanına getdim. Şəkili göstərdim. Şəkili ödədi. Sonra Mirzə haqqında eşitdiyi xatirələrdən danışıdı. Sonra ustadan xahiş etdim ki, mənim üçün Mirzənin başında olan papaqdan tiksən. Uzun bir müddətdən sonra mənim üçün Mirzənin başında olan papaq stilində bir papaq tiki. Hal-hazırda başımda olan bu papaq Allahverdi kisinin tikiyi papaqdır... Azi əlli ildən çox yaşı var... "Şur" muğamını ifa edəndə özümü Mirzə Məhəmmədhəsənin qulluğunda hiss edirəm, daha məsuliyyətli hiss edirəm özümü".

Şamaxı sənətkarları haqqında dövrü mətbuatda ən çox bəhs olunanlardan biri də Ağakərim Nafizdir. Bütün yazarların göldiyi ümumi məntiq belədir ki, Ağakərimin səsi, boğazı, zəngulələri heç kimin səsinə oxşamır, bənzəmir. Xasiyyətdə də

Qaladərəsi kəndinə toya golməsi (Məmmədağanə xanəndə kimi gəlibmiş həmin toya) alovlandırır. Şamaxiya köçəndən sonra qonşularında yaşayan Soltanmahmud adlı bir xanəndə onu daha da həvəsləndirir... Bu o zamanlar idi ki, Şamaxıda Ağabala (çoxları onu Ağalar kimi taniyirdi) Əhməd şah oğlu zilxanlığı ilə toyuların yarasığı idi... Bir gün Ağakərim sinif yoldaşı Ağapaşanı təkidi ilə Şamaxı modeniyiyət evinə gedir. Ağalarla tarzən Qulam səhnə yaraşığı Umutla tanış olur. İlk əvvəl mahni janrına rəğbət bəsləyən Ağakərim bu istedadlarının sayısında püxtələşir, muğam dünyası vurğununa çevrilir... Yavaş-yavaş dost-tanışların xahiş ilə məclislərdə oxumağa başladı Ağakərim... Bu arada Ağakərim üçün gözənləməz bir hadisə baş verdi. Sənətinə vurulduğu, muğamın enişli-yoxuşlu yollarında olan "keçidləri", "berələri", "uçurumları" ona izah edən, öyrədən dostu, ustası, Şamaxının Seyid yadigarı bülbüllü Ağabala vəfat etdi... Ağakərimin dediklərindən:

- Tale mənə Ağabalani yaxşı tuş götürmişdi. Əfsus ki, çox yaşamadı Ağabala. Bir sözələ, Ağabala qızıl kimi mənim kisəmdən getdi. Çox şey öyrənə bilərdim ondan. Ayri aləm idi oxumaları,

əyləşmiş Mahmudağa başı ilə Ağakərimə oxumaq işarəsi verir. Ağakərim də məclisi "Sarənc" təsnifi ilə açır. Onun o təsnifdə vurduğu xallar Mirzə Məhəmmədhəsəni cuşə gətirir. Mirzə də həmin kökdə "Şur"un "Zəminxarə"sinin başlayı... Məclis yerindənəcə donur. İlahi, səsler necə də bir-birini tamamlayır, necə də bir-biri nə oxşayır və bu arada sanki röyadan ayılır... 1989-cu ildə Ağdamda keçirilən "Xarı bülbül" festivalı isə Ağakərimə əbədi uğur qazandırır. Festivalda o, "Sarənc" təsnifini elə oxuyur ki, səs orada iştirak edən respublikamızın adlı-sanlı xanəndlərini belə valeh edir... Özünün dediyi kimi, "Heç kimi bəyənmək istəməyənlər də" çarəsiz qaçıb Ağakərimi təbrik edirlər...

1988-ci il idi... Şəhərdən olan dostlarla bir məclisə dəvət olunmuşdum. Məclisə girəndə gördüm ki, oxuyan Ağakərimdir. Yoldaşlarına onun haqqında məlumat verdim. Ağakərimə "Segah" sıfariş verdim. Özü də xahiş etdim ki, təz

AĞAKƏRİM “SARƏNC”

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

Bəli, qədim Şamaxıda müsiqi sərrafi bir Ağakərim yaşayır. Coxları tanımasa da, Şamaxıya bələd olan ustad sənətkarlar rəğbət bəsləyirlər onun sənətinə... Bən zərsiz səsinə, klassik poeziyaya bələd olduğuna görə... Bir şair, əruz bələdçisi kim isə professor Seyfəddin üçün də daha gərəklidir... Ağakərim Nafiz!..

Onun həm əruzda, həm də xalq şeiri üslubunda yazdığı şeirlərinin sayı azı 300-dən artıqdır. Biz dostları belə qərara gəlmış ki, həmin şeirləri şairin 1989-cu ildə Ağdamda keçirilən “Xarı bülbül” festivalında qəlib olduğu 26 illiyi münasibəti ilə çap etdirib hədiyyə edək. Həmin gün yənə hamımızın - bütün Ağakərim sevənlərin bayramı olacaqdır... Odur ki, həmin topluya daxil edəcəyimiz şeirlərin bir neçəsini oxuculara təqdim edirik:

*Qalmadı məndə fəqət möhnəti-hicranına tab,
Xoşbəxtəm zülfünü aç tök üzünə, etmə hicab.*

*Yoxsa möhnətfəzayı eşqidə sevda sitəmi,
Onda etməzdi Züleyxani yixib narə kabab!*

*Aləmi-eşqdə gəncineyi-dürnaşəm mən,
Gövhərəm bəhrədə im sinəsi mətlub hübab.*

*Ey deyən yar fəraigindən uzağəm niyə bəs,
Çəkməyirsənmi məgər dünyada vicdani-əzab.*

*Ağlamaqdan gecələr yatmayıram sübhə kimi,
Göz ki nurun itirə onda nə lazımlı ona xab.*

*Nafiza, bu qəzəli yaz və rəvan et Bakiya,
Göndərər onda sənə həmə də ki Əhməd də cəvab.*

MÜXƏMMƏS

Qəmindən şəm tək yandı bu canı-cövhərim sənsiz,
Bu möhnətlər içində əqlən düşdü sərim sənsiz.
Gətirdi yek dəmadəm rahi-eşq içrə dərim sənsiz,
Pərişandır fəraigində tökər qan gözlərim sənsiz,
Ki, hər qəmdə dələr dağrim, tökər qan xəncərim sənsiz.

Gülüm, sənsiz keçir il tök fəğani-ahu-zar ilə,
Xəzanından gülüm soldu, işim yox nobahar ilə,
Qalıbdır əndəlib könlüm dəmadəm intizar ilə,
Qalıb zülfün qara bəxtim bu qarə ruzigar ilə,
Səmadən endi ulduzlar mahi-münəvvərim sənsiz.

Bu hüsən ilə sənə qurban qoy olsun zülfü-sünbüllər,
Vəfanı bağı-eşq içrə tərəhhüm eylər adillər,
Fəqət eşqində Fərhadəm düşüb dövrüm tənəzzüllər,
Pərişan oldu eşqində ki, nərgizlər, qərənfillər,
Düşüb getdi lətafətdən güli-nilofərim sənsiz.

Mənim bu çəkdiyim qəmlər o məhruyyə əyan idi,
Fəğan eylərdi bülbüllər ki, lalə köksüqan idi,
Pərişandım fəraigində zəmanım ol zəman idi,
Mənim gövhəri-təbimdən çıxan seyrim rəvan idi,
Kənar oldı rəfanlıqdan dilimdə əzbərim sənsiz.

...Deyirlər, kim bu hüsən ilə sən olmuşsan mələkdən baş,
Qəmin çəkməkdə bilmərzə fələk olmaz mənə yoldaş,
Gözüm saətbəsaət intizarından tökər qan-yaş,

Tapılmaz qaldı eşq içrə qəmindən başqa bir sirdəş,

Cəfayə tab edər Nafiz deyər, Allahi-Kərim sənsiz.

Seyfəddin QƏNİYEV,

filologiya üzrə elmlər doktoru,

AYB-nin Şamaxı bölməsinin sədri